

ԼՈՅՍ

Կը հրատարակուի Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը: Տարեկան գինն է մեկ լիւր օսմանեան: Մեկ քերթը 40 փարայ արծաթ: Համակ կամ առանձին գրութիւն պէտք է ուղղել Առ. Յ. Յ. Պարոնեան, Կոստանդնուպօլիս, Մանուկ-Բաշայի գինիս եղջարց խան երրորդ յարկ թիւ 2:

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԹԻԻ 23

1879

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

ՍՏԵՓՍ.Ն ԱՍԼԱՆԵԱՆ

— Ըղա . . . Ըղա . . . Ըղա . . .

Եւ ահա կիները կսկսին իրենց դիտողութիւնները յայտնել ինչպէս Պ. Տիրայր չմտնար իւր քննադատութիւնները հրատարակել նոր գիրքի մը . . . կաղմին վրայ:

Մանկութեան առաջին ձայնը նոր աշխատասիրութեան մը ծանուցումն է, զոր նախ դրացի կիները լսելով կը փութան դորձը տեսնել եւ քննադատել:

Այն քննադատութիւններն որ նորատիպ երախայներու վրայ եղած են շատ աւելի օգուտներ ընծայած են ազգին քան անոնք որ նորատիպ մատենաներու վրայ դրված են: Պատճառը պարզ է եւ յայտնի: Երախայի հեղինակներն իրենց առաջին երկին պակասութիւնները տեսնելով՝ աշխատած են միւս գործերն նուազ թերութեամբ ի լոյս ընծայել: Միթէ կիներու քննադատութեան պատուը չէ տեսնել որ անդրանիկ մը միշտ հօր մը եւ մօր մը Գլխի Դուռը չէ եւ միշտ կրտսերներն են

որ յատիւ կը բերեն իրենց հեղինակներուն՝ որք միայն իրաւունք ունին այսօր պարծենալով իրենց մէկ կրտսեր զաւակին ձեռքէն բռնել, ազգին ներկայացնել զայն եւ ճակատաբաց կրկնել այն խօսքը՝ զոր Պ. Մամուրեան ըստ Պ. Նորայրի բառարանի նկատմամբ թէ՛ « շատ աւելի դիւրին է բանադատել դորձ մը քան յօրինել, քանի որ բանադատութիւնը սովորաբար մի քանի էական սկզբունքի վրայ լինելով ընդհանուր տեսութիւններ կընէ քննելի դորձի մասին. մինչդեռ հեղինակութիւն մը աշխատութիւն եւ հմտութիւն կենթադրէ: » Գիրքի հեղինակներն այսպէս վարված չեն դժբախտաբար: Ասոնք ո՛ր եւ է բանադատութիւն իբրեւ յարձակում նկատելով՝ շարունակած են իրենց միւս երկերն օժտել ճօխ . . . թերութիւններով: Սուտ խօսած չենք ըլլար եթէ թող արվի մեղ խոտովանիլ որ մեր ազգն այսօր ունի տւելի հանճարեղ մարդեր քան հանճարեղ երկեր: Եթէ մեր հարուստները հրատարակութեան ծախքը հոգային՝ աւելի հանճարի տէր մարդեր պիտի ունենայինք:

Բայց հարուստները չեն յօժարիր այս բարիքն ընելու : Ինչո՞ւ : Վասն զի իրենց ծախքով սնած , մեծցած ու դաստիարակված տղայներու ճակատը չպիտի կրնան գրել պաշտօնական և հրապարակական քրեական և քաղաքական . . . պայք , ինչպէս գրել կուտան ճակատն այն գիրքերուն որոնց տպագրութեան ծախքն իրենց քսակէն կուտան :

Արդ քանի որ կիներուն քննադատութիւններէն այսչափ օգուտ քաղած է ազգը , կը ներքս , ընթերցող որ անոնց ձայնը խնդրեմ : Հարկաւ ոչ :

— Ըղա . . . ըղա . . . ըղա . . .

Խօսքը ձերն է կիներ . բայց կաղաչեմ շատ մի երկնցնէք . . . :

— Ոտքդ պագնեմ , ինչ սիրուն տղայ :

— Տիկին Մարթա , տես ինչպէս աղուորիկ է :

Երախայն կը ժպտի :

Ո՞վ շողոքորթութիւն . . . ամեն տարիք կը սիրէ դրեկ :

— Ադ ինչ սեւ մազեր են քուրճիկ . . . ներկված են կարծես . . .

— Ըղա . . . ըղա . . . ըղա . . .

Ի բաց դնա՞նք ճշմարտութիւն . . . Ինչ դործ ունիս մեր մէջ . . .

— Արեւուն մեռնիմ , շատ խելայի դաւակ է :

Երախայն հաւանութեան ցոյցեր կրնէ :

— Մեծ մարդու պէս աչքերը չորս գին կը պտըտցունէ :

— Ըղա . . . ըղա . . . ըղա . . .

— Ես չեի ըսողը , մեղայ . . .

— Ի՞նչ բարկացող տղայ . . .

— Ըղա . . . ըղա . . . ըղա . . .

— Երեսներուն վրայ վարդ է բացվեր :

Ծիծաղը վերստին կը փայլի :

— Աստուած թշնամիիս ասանկ զաւակ ապա :

— Ըղա . . . ըղա . . . ըղա . . . ըղա . . .

— Աստուծո՞ւ ինչպէս խօսելու է . գովեստէն ալ չախորժիր :

— Կախորժի . բայց շատ սրամիտ ըլլալով

կարծեց թէ թշնամիէդ վրէժ լուծելու համար իշխանիս ասանկ զաւակ ապա ըսիր :

— Ես ձեզի բան մը ըսեմ . այս տղան կատակէ չախորժիր :

Ասոնք են ահա դիտողութիւններն զորս գրացի կիներն ըրին սոյն երկասիրութեան կաղմին և գեղեցկութեանը վրայ , մեզի թողւի անշուշտ անոր պարունակութեանը վրայ մերիններն ընել :

Ստեփան Ասլանեան , աշակերտ ճեմարանի , դարձեալ աշակերտ արքունի բժշկական դպրոցի , վարժապետ Ստեփան Բաբաղեանի , կառավարիչ ազգային երեսփոխանական ժողովոյ ծնաւ : Ծնիլը հաստատապէս գիտենք բայց ծննդեան թուականին ճշգուծեանը վրայ չենք կարող պնդել : Եւ իրաւունք ալ ունինք , վասն զի սուրբերու տօնախմբութեան օրերուն պէս ամեն տարի կը փոխվի մեծ մարդերու ծննդեան . . . տարին : Չենք պնդեր , բայց շատ հաւանական է որ 1825 ին ծնած ըլլայ . որովհետեւ երբ անգամ մը նկատողութեան առենք այն վաղն որով կը հաւածէր խրիմեանը՝ որ ծնած է 1823 ին , իսկոյն կրնանք մտկաբերել որ խրիմեանի աշխարհ դալն իմանալէն անմիջապէս ետքը ճանբայ ելած ըլլայ :

Ստեփան Ասլանեանի որորանն ըլլալուն վրայ իրաւունք ունի պարծենալ այսօր Բերայի թաղն՝ որուն վարժարանին մէջ առաւ առիւծորդին իւր առաջին . . . որսը : Սրամիտութեանն ու ճարպիկութեանը շնորհիւ սուղ ժամանակի մէջ իւր դասընկերները ճեղքելով առաջ անցաւ : Այնչափ կը վաղէր դասերուն մէջ , ինչպէս նաեւ փողոցներու մէջ , որ վարժապետը կը խորհէր զայն դանդաղ դասէն հանելով ուրիշ դասատու մը բերել տալ և անոր յանձնել . սակայն մէկ աշակերտին մէկ դասատու յատկացնելու դիմագրութիւն կրնէր թաղական . . . անտուկը : Կողմը ինք որ դասընկերներուն ծուլութեանը կը զօհվէր , որով կստիպվէր իւր գործը քալեցնել իւր համար , շատ անգամ անոնց օգնել : Երբ

ընկերները դասի կենտրոն, ինքը յուշարարի պէս անոնց՝ ետեւէն կըսէր այն օրուան դասն ինչպէս երեսփոխանական ժողովոյ մէջ կըսէր դասընկերներուն իրենց համարը: Իւր անդու աշխատութեամբն յաջողեցաւ չորս ամսուան մէջ ուսանիլ Համաձայնութիւնը զոր չէ կրցած սակայն գոյացնել օր մը ժողովոյ մէջ: Տէր բային ուր ալ գտնվէր, անմիջապէս կը ճանաչէր, կարծես պարաք ունէր անոր: Վերջապէս օր մը դասատուին քանի մը սըլալները գտնելով համոզվեցաւ թէ այդ վարժարանն անկարող էր յազեցնել անօթութիւնն զոր կը . . . անուշանէր սրտին մէջ ուսման և գիտութեան համար: Բախտաւոր էր, վասն զի այն տոնները ազգին զաւակներուն դաստիարակութեանը համար խորհող հարուստ գլուխներ և մարդեր կային:

1838 ին՝ բարեկիցատակ կարապետ ամիրա Պալեան և անոր քեռայրը Յովհաննէս, արքունի ճարտարապետներ, որոշեցին, ազգային մանկաւոյն լոյս տալու նպատակաւ, իւսկիւտարի երուսաղէմի վանքն հիմէն նորոգելով վարժարանի փոխարկել: Այս որոշման վրայ ուրախացաւ Ստեփանիկն ինչպէս կուրախանայ աղջիկ մը երբ իրեն ըսես. ել պարահանէս աստիճանէ: Այս ամիրաները երուսաղէմի Պատրիարքին իմացուցին իրենց որոշումը, ինքերելով Նորին Սրբազնութենէն որ այդ շէնքն ազգին չորհելու հաճելէն ետքը բարեհաճի նստել տարին հարիւր քսան հազար դահեկան տալ աղքատ տղայներու կրթութեան համար: Նորին Սրբազնութիւնն, որու անունն բարեբախտաբար Եսայի չէր, որ օր մը ելնէր և ազգին ըսէր՝ իմեք ասան հինգ հազար ունի պարտք ունի. օրհնել ժողովաբար բարեհաճի շէնքը, ընդունեց իրեն ներկայացված առաջարկութիւնը: Հայկական հաստաբաղուկ եղբայրներ փլցուցին այդ մեծ վանքը . . . տասը վայրկեանի մէջ, ինչպէս կործանեցին Արմաշու միաբանները հոմանուն վանքը, ինչպէս պիտի կործանէ օր մը Մամբրէ Մուշի վանքը, եթէ դեռ կործանված չէ: — Այո, տասը վայրկեանի մէջ, իրարու երես նայելու հարկ

չկայ. եթէ չէք հաւատարմացնուէք ազգային շէնք մը և հիմնադրատակ ընենք տասը վայրկեանի մէջ . . . Հայու արիւն կը կրեմք մենք: — Քանի մը շաբաթ ետքը վարժարանի մը շինութեան ձեռնարկեցին և քանի մը ամիսէն վանքին տեղ կանգնեցին վարժարան մը զոր Արիստոտէլեան ճաշակով կոչեցին ճաշակունի: 1838 դեկտ. 9 ին ճեմարանի դռները բացվեցան: Ասլանեան գիրքերը ժողովելուն պէս վաղելով ճեմարան մտաւ, և հաշիւ թէ դասերու բաժանումը պիտի սկսէր ամիրաներու դասուն բաժանումը սկսաւ:

Քանի որ ճեմարանութիւն է, ինչո՞ւ վախճանք ըսելու թէ մեր դաստիարակութեան շէնքերը Յանոսի տաճարներ էին մինչեւ մօտ ժամանակներս. եթէ կուուր ժամանակ չէին բացվեր անոնց դռները՝ դռնէ բացվելուն պէս կուր կսկսէր և փակվելուն պէս խաղաղութիւնը վերստին կը հաստատվէր: Ճեմարանի բացվելէն քանի մը ամիս ետքը մէկ կողմէն աշակերտներու ոմանց ծնօղքը մեծ զրկանք կը համարէին իրենց տղայները ճեմարան զրկելէն ետքը տարեկան թոշակ վճարելը: Միւս կողմէն ամիրաներու մեծագոյն մասը կը փափաքէր որ ի փառս ազգին ճեմարանը . . . կործանվի, սպառնալով որ եթէ անոր դռները չփակվին՝ պիտի ստիպվէին ֆալսեպի առնել . . . ճեմարանը: Ազգին պատիւը կը պահանջէր, ճեմարանը դողվի: Այս լուսոյ տաճարն սկսաւ օր ըստ օրէ պարտքի տակ ճնշվիլ: Ամիրաները յաջողեցան երուսաղէմէ առնուելիք հարիւր քսան հազար դահեկանի վճարումն ուշացնելով և իրենց ծանօթներուն զաւակները ճեմարանէն քաշելով փակել տալ անոր դռները հասարակ այն ջանքերու՝ զորս ժողովրդեան արհեստաւոր մասը թափեց կանգուն պահելու համար այդ շէնքը: Քանի մը տարի կուուր ասպարէզ ըլլալէն ետքը 1841 հոկտ. 3 ին դռնփակ նիստ ըրաւ ճեմարանը . . . իբրեւ պատճառ խռովութեան . . . կեցցէ ամիրայութիւն . . . :

Ձեզ կը հարցունեմ հիմա. ուսանկ վար-

ժարանի մը մէջ ինչ կրնար սորվիլ Ասլանեան . անշուշտ լաւ կ'ախ ընել . և եթէ այսօր ազգային կռիւներու մէջ մեծ համբաւ հանած է , այն ալ ճեմարանի պարտաւոր է : Չմոռնանք սակայն հոս յիշել որ հոն համալսարանացաւ Սլանեան թէ անհրաժեշտ պէտք է Սահմանադրութիւնը հաստատել որպէս զի Ամիրայութիւնը կործանվի : Ամեն ազգերու մէջ այսպէս եղած է , երբ միապետութիւնն սահմանէն անդին անցած է՝ ծնած է հասարակապետութիւնն՝ որ միապետութեան ծնունդ տուած է երբ օրէնքը չարաչար գործածած է : Եւ ժամանակ չունիմ հիմա պատմութենէն ոչ ալ Ալֆիէրիի բռնադատութենէն ապացոյցներ մէջ բերել հոս . եթէ իմտեղս բժիշկ Շիշմանեանն ըլլար՝ երկար յօդուածով մը կը հասկցնէր ձեզ թէ միապետութիւնը սահմանադրութենէն կենէն թէ սահմանադրութիւնը միապետութենէն :

Այնչափ զգուեցաւ Ասլանեան ամերիկեան բռնած ընթացքէն որ ամիրաներու հետ բոլոր մարդերն ալ սկսաւ ատել . ահ , կըսէր օր մը , ջրհեղեղ ըլլայի և ամենը ջնջէի : Ծառ ու հասկցաւ անշուշտ որ Նախախնամութիւնը մարդերը ջնջելու համար ջրհեղեղէն ետքը բժիշկները զրկեց աշխարհ . որք հին ժամանակներու մէջ ջրհեղեղէն աւելի դործ տեսան շատ ու հասկցաւ բայց բնութիւնը շատ կանուխ զգացուց իրեն թէ բժիշկ ըլլալու էր : Եւ արդարեւ քաջ բժիշկ ըլլալու համար նախ և առաջ ինչ պէտք է ունենալ : Ապառաժի ձեւով սիրտ մը : Ետքը : Ետքը՝ դանակ , ասեղ և գերձան : Ուրիշ : Մատիտ մը և կտոր մը թուղթ : Ասլանեան այս ամենն ունեւորով ունէի , մանաւանդ առաջինը , որու շնորհիւ կըրնար սառէ արիւնով ձեռք կտրել , աչք հանել , ոտք կտրել և վերջը կտրել : Եթէ նոր աշխարհը բժիշկներու համար ալ կարի մեքենայներ հնարէր՝ բժիշկները այս ձանձրութենէն ալ կազատվին , մանաւանդ հիւանդներն ալ չարչարանքէն : Ասլանեան , ինչպէս ըսինք , բժշկութեան կոչում ունէր , ներգործապէս և կրաւորապէս , ուստի ճեմարանէն ելնելէն քա-

նի մը ամիս ետքը արքունի բժշկական վարժարանը գնաց : Դարձեալ իւր մեղուաշան աշխատութեամբն սորվեցաւ թէ ինչպէս կսպաննրվին մարդեր . . . առանց դէնքի . . . Երբ կը տեսնեմ մարդասպան մը որ դատի ելած ժամանակը իւր յանցանքը պարապ տեղը ուրանալու կաշխատի , կը զարմանամ թէ ինչու դատաւորներուն դառնալով եւ քիչէ եւ չըսեր ինքզինքը արդարացնելու համար : Երբէք ամիրաներու կամ Պատրիարքներու առջև ծունկ չընելով յանձնարարական թուղթ չմուրաց , միայն իւր խելքէն , ջանքէն յանձնարարելով աստիճանէ աստիճան բարձրացաւ : Տանապետ , յիսնապետ , հարիւրապետ , հազարապետ ըլլալէն ետքը բաշայութեան բարձր աստիճանն ելաւ ուր կը վախճամ եւ ելնելու : Ահա մարդ որ կրնայ ըսել հանգարտ խղճմտանքով և պարծանքով . ե՞ս քործեցի՞ն զաւան ես : Այսօր սուր մ'ալ կը կախէ մէջքէն որպէս զի գեղերովը եթէ չկարենայ նպատակին հասնիլ՝ սուրը քաշէ : — Կը փախաքէի որ բոլոր բժիշկներն ալ մէյմէկ սուր կրէին , իրեւ նշան իրենց արուեստին — : Կրնանք վկայել իրեն համար որ արհեստը չարաչար չգործածեր . երբեմն ազբառներն ալ կայցելէ առանց դրամ ընդունելու — այսպէս չվարվող բժիշկներն բամբասանքի կենթարկվին . լաւ , բայց զնա հարուստ վաճառականի մը և աղքատի մը համար կտաւ ուզէ , կը ծաղրեն քեզի և չեն ալ բամբասվիր — : Օր մը երկու ծեր և հիւանդ կիներ իրեն դուռն ամ առած էին : Սպասաւորն դուռը բացաւ և կարծելով թէ այս կիներուն երկայնութիւնն ձանձրոյթ կը պատճառէ Բաշային՝ վաճառեց զանոնք ըսելով ինչպէս որ սովորութիւն է :

— Հոս չէ , դուրս ելաւ :

Բաշան վերէն իմանալով եղելութիւնը՝ պատուհանը բացաւ և ըսաւ .

— Թող տուէք կիներուն ինձի գալ :

Եւ այդ ծերերը քովն առնելով անոնց բազկերակները քննեց , բայց ոչ ունեւորով ինչպէս կընեն փափուկ բժիշկներէն ոմանք , դեպքերը գրեց և ճանբեց :

Մինչեւ հոս իբրեւ Ասիղեպիոսի աշակերտ ներկայացաւ Ստեփան փաշան . ասկից ետքը պիտի տեսնենք զինք ազգային ասպարէզին մէջ Անաքարոսի աշակերտ ատենախօսութեան մէջ . Մովսէսի հետեւող . . . օրէնքներու դործադրութեան մասին և կենդանի Պրստէոս . . . գոյն փոխելու տեսակէտով :

Սահմանադրութեան հաստատութեան օրերը կը մօտենային , և ինքը կ'ուրախանար որ ամիրաներէն վրէժ լուծելու ժամը պիտի հնչէր , այս պատճառով աշխատակից կ'ըլլար այն ամէն անձերու որ պատիւ ունին այսօր Սահմանադրութեան հաստատող անունը կրելու : Ժամը հնչեց . ֆալիտ վերցըվեցաւ և Սահմանադրութիւնը հրատարակվեցաւ : Ուրախութենէն նոյն օրը քանի մը ամիրա ծաղրեց :

1862ին անդամ եղաւ Սահմանադրութեան Գործադիր Ժողովին , որ չկրցաւ դործադրել Սահմանադրութիւնն անոր համար որ միւս անդամները Ստեփան փաշային պէս խիստ չէին գործադրութեան մէջ :

1863ին Բաղդադական Ժողովոյ անդամ եղաւ , և առաջարկեց որ ազգային լրագիրներուն բերանը սանձ դրվի : Սահմանադրութեան բարեկամէ մը ասանկ առաջարկութիւն լսելը շատերուն զարմանք պատճառեց . բայց արդարացուց ինքըզինք առարկելով թէ՝ «անշուք ըսի , բայց չըսի թէ՝ անշուք ըսի» : Այս առարկութիւնն այն ատեն իբրեւ դոհացուցիչ նկատվեցաւ . բայց Ստեփան բաշա չկրցաւ իւր վրայէն վանել ժողովրդեան այն համազումը թէ՝ իւր կարծիքները դեռ հաստատ հիման վրայ չեն և թէ այնքան փոխվելու ենթակայ են որքան մարդուս գիրքը :

1874ին Երեսփոխանական Ժողովոյ ատենապետութեան անդամ լինելու համար եղաւ . ձախակողմեան անուանված երեսփոխաններուն որք կը պնդէին թէ ազգին շահերը պաշտպանելու վրայ հիմնըված է իրենց կուսակցութիւնը , թէպէտ և աջակողմեաններն ալ պօռալէ չէին դադարել թէ իրենք են ազգային շահուն պաշտպանները :

Կողման մէջ այնչափ խորը գնաց որ աջ կողմէն եկած հիւանդները չէր բժշկեր կամ , լաւ եւս , չէր մեռցուներ : Ատեն եղաւ ուր յայտնեց թէ Սահմանադրութեան վերաքննութիւնը ազգային շահերուն հակառակ էր . սակայն ժամանակ ալ եղաւ ուր ոչ միայն համաձայն դատեց այլ վարչութեաց կազմակերպութեան համար ծրագիր մ'ալ պատրաստեց և փառք լրագրի մէջ հրատարակել տուաւ : Իւր ատենապետութեան օրովն էր որ յաջողեցաւ խորմաշահները վար առնել Սահմանադրութեան կէտերը , ստորակէտները , բութերը չգործադրելուն համար , որոնց անգործադրելի ըլլալն ինք ալ հաստատեց վերջէն իւր պատրաստած ծրագրովը : Քանի մը անդամներ դռնփակ նիստ ընելով՝ Ժողովուրդը դուրս հանեց . խորաններուն ետեւը փնտռել տուաւ և քիչ մնաց որ Աստուածածնայ պատկերն ալ դուրս հանել պիտի տար որպէս զի ճնշման ներքեւ յիսօյն երեսփոխանները : Երբեմն ալ ատենապետութիւնը վարեց այն նաւապետին պէս որ նաւուն մրրիկի բռնըված ժամանակը օթեակը կը քաշվի և հրաժարական կը գրէ նաւուն տէրերուն : Ի վերայ այսր ամենայնի խոստովանինք նաեւ թէ մեծ յարմարութիւն ունի ժողովը կառավարելու . . . երբ մրրիկ չկայ : Այնչափ լաւ համազել գիտէ , այնչափ քաջ ուսած է կիրքերը յուղելու կամ , եթէ ուզէ , խաղաղելու արհեստն որ , կարող է զոյգ մը աղանձներն իրարմէ պաղեցունել կամ , եթէ ուղէ , կատուի և շան մէջ սէր և միութիւն հաստատել : Երբեմն երեսփոխաններն իրարու հետ զուգակշռելով կ'ըսէի . Օտեան խորհելու է , Ասլանեան խօսելու է և փափաղեան գործելու է . և ամեն անգամ որ աղբը տաղնապալից ժամանակներ ունեցած է , ամենուն ըսած եմ . կ'երեւի որ դարձեալ Ասլանեան կը խորհի , փափաղեան կը խօսի և Օտեան կը գործէ : Այսպէս ինչ եօթը տարի ատենապետութեան պաշտօն վարած է : Թէպէտ և եթէ այսօր օրակարգը աչքէ անցունելու ըլլանք՝ կը տեսնենք որ ուրիշ բան չէ եւ ազգային շահուն պաշտպանները : Զախ եթէ ոչ բանտ մը որուն մէջ եօթը տարիէ

ի վեր բանտարկված խնդիրներ կան զորս հարցրնող փնտռող չկայ . մեռած խնդիրներ ալ պակաս չեն հոն : Օրակարգին մէջէն ելնող խնդիրները փախչելով բանաէն խախտողներուն կարգէն են : Սակայն ասոնց պատասխանատուութիւնը ատենապետին վրայ բեռցունեն չանիրաւութիւն է . վասն զի քանի որ երեսփոխանութիւնը միշտ չնորհակալութիւն յայտնած է իր ատենապետին դիւրին է գուշակել թէ ուրիշ ատենապետի մը օրով ոչ թէ միայն խնդիր մը այլ երեսփոխաններն ալ չը պիտի կրնային ելնել օրակարգին մէջէն :

Գրական ասպարէզին մէջ մտած չէ , թէ պէտեւ կրնար հոն աթոռ մը ունենալ : Եթէ քաջ խօսելու , մարդ համոզելու արհեստը պարունակող գիրք մը հրատարակէր՝ մեծ ծառայութիւն մը պիտի մատուցանէր ազգին : Վասն զի մեր երիտասարդներէն շատերն որ ինքզինքնին պերճախօս կը կարծեն՝ մինչեւ այսօր օղուտ քաղած չեն մարդ համոզելու արհեստէն . . . երբ հացալաճառի մը կամ մատլաճառի մը առջեւ գտնուին : Ստեփան բաշան եթէ փափաքէր՝ դժուարութիւն չէր կրեր նաեւ հրատարակելու գիրք մը Ասպարէզ-անունով և որուն մէջ ընդարձակօրէն խօսիլ գոնէ մէկ հիւանդութեան վրայ որ բժշկուելու ենթակայ է , ինչպէս նաեւ այն տենդերուն վրայ որ առաջ կուգան խօսք ուղեղէն և ատենապետին խօսք չտալէն : Վերջապէս գրելու ձիրք և դիւրութիւն ունենալէն ետքը չգիտենք թէ ինչ պատճառով այսչափ հեռի կապրի այդ ասպարէզէն :

Սկզբունքներուն գալով՝ կրնանք հետեւեալները կարծել . . . այս տարուան համար :

Բարկութեանդ մէջ լեզուիդ իշխէ , ականջներուդ համբերութիւն մաղթէ , խակ կիրքերուդ յարատեւութիւն :

Կարծիքները պէտք է սպասաւորներու պէս գործածել , շոյելու է զանոնք եթէ քեզի շահ կը բերեն : Խակ վռնտելու է երբ շահուդ կը գալին :

Բամբասանքը հով մ'է որ կուգայ կանցնի . վայ անոնց որ ամեն հովէ կը շարժին :

Ստեփան բաշա վայելուչ հագուստով , միջին հասակով , միջին գէրութեամբ գեղեցիկ մարդ մ'է : Վարդի պէս կարմիր այտեր և ածուխի պէս սեւ յօնքեր ու մազեր ունի : Ամեն անգամ որ տեսած եմ զինքը երեսփոխանական ժողովոյ ատենապետական աթոռին վրայ կարծած եմ թէ լուծողական դեղ խմած է որ մօտ է իւր արդիւնքը ցցունելու . եւ միշտ ասանկ պարագաներու մէջ է որ ոտք ելնելով յայտարարած է , « Ատեանը դոցոված է , տեսարք երեսփոխանք : »

Լ Ա Պ Տ Ե Ր

Բարի լոյս էֆէնտի :

— Ստուծոյ բարին :

— Կարծեմ զիս ուզեր էք եղեր :

— Հա՛ ճանրմ , սա մեր գիւղին դպրոցին համար Հայկաբանութեան և Գաղղիերէնի դասատուի մը պէտք կայ , կրնա՞ս գալ :

— Ինչո՞ւ չէ էֆէնտի :

— Է՛ , ի՞նչ ամսական կ'ուղես :

— 20 ոսկի և կանխիկ :

— 20 ոսկի , շախալաշմիշ կ'ըլլաս , աղբար խելքիդ եկաւ , լսուած բան է վարժապետի մը 20 ոսկի ամսական :

— Աղէկ կ'ըսէք , սակայն այն հին ժամանակները անցան , վարժապետաց բիացան բարձրացաւ , չէ՞ք տեսներ ամեն օր լրագրաց մէջ եղած ծանուցումները . մինչեւ 15-20 ոսկիով դասատու կը փնտռեն գաւառաց համար , դարձեալ չեն կրնար գտնել :

— Այ օղուլ , դուք անանկ իլաններու ականջ մի կախէք , անոնք կը վճարեն ամսալրատ կէլէ մարդու վարժապետ է տէյի աւուճով ոսկի չեն տար . անոնք քննութիւն կ'ընեն պապամ քննութիւն , անոնց փնտռած վարժապետը պիտի պիր չի գտնուիր :

— Պարոն կուռնիկ , ո՞վ է աս Միշէլ բաշան :

— Չեմ գիտեր, իշտէ Պօլսոյ ֆէնէնեն-
րուն մեծը :

— Է՛յ աղէկ ամմա, լրագիրներուն մէջ աս
մարդուն հախին ինչեր կը գրեն կոր, մեծ
գործերու ձեռք կը զարնէ կոր եղեր, հէմ
սանկ ու նանկ գործեր ալ չէ, 75-80 միլիոն-
նոց գործեր :

— Ճնշած իրիկուն սա մեր դրացի յոյնը
թախըմ մը բան կը զրուցեր կոր, ֆախատ ա-
կանճ չի կախեցի, հէմ չիտակը կուզեսնէ հիշ
ալ չեմ հաւատար տտ խօսքերուն :

— Անմատա թօհաֆ մարդ մ'ես դուն ալ :

— Ձիւնքի Ստամպօլի մէջ օրը նոր, հա-
ւատիսը նոր, էյէր մինչեւ հիմայ ըսուածնե-
րուն հազարէն մէկը իճրա ըլլար, մենք ալ աս
սէֆիլութիւնը չէինք քաշեր :

— Պէ ախպար, ասիկայ անկերպ հաւա-
տիսներէն չէ, հատտա տտ Միշէլ բաշայէ Պ.
Միշէլէ ինչէ, հինգ տասը օր առաջ ճամբայ
եւաւ Էւրոպա գնաց, անկէց կէմիններով մէ-
հէնտիս վէ ավատանլըն բերելու համար :

— Սուտ է նէ իրաւ ըլլայ, սա մեր կիւ-
ղէլիմ Էւրոպայէն դարձող Հայ մէհէնտիս տը-
ղաքներուն ալ քիչ մը գործ բացուի. զավալ-
լըները պարապ տեղը ոսկիներ կը խարճեն,
զանահաթ կը սովորին քի Պօլիս պիտի դան,
տուաջ պիտի երթան, բարայ վաստըկին պի-
տի, աստեղ անանկ բաներու պատիւ ընողը
ո՞վ է, խաբէս խուբէս կա՞յ մի, ան նայինք :

— Ատոնք հախլը ես, ամմա, ան քի կէ-
միով մէհէնտիսները պիլէ Էւրոպայէն պիտի
բերեն նէ, մեր զավալըներուն կէնէ հաց չի
պիտի ելլէ, հէմ անոնք էֆէնտիմ մեղի չեն
նմանիր, պէլքի ամէլեանները պիլէ հետերնին
կը բերին :

— Շիտակը կուզես նէ, էյէր ադ ըսած
գործերդ բացուին նէ մէյ մը Աճէմ էշէքճի-
ները, մէյ մ'ալ պախալ չախալ պիտի խըն-
դան, մենք պէլքիմ նորէն ճէպերնուս ալ
վրայ պիտի տանք :

Հետեւեալ խնդիրը ազգանուեր Հայուհ-
եաց ուշադրութեան կը յանձնենք :

Ընդհանուր Ժողովներու մէջ երբ երկու
Ատենապետք միանգամայն բացակայ դառնաին,
ըստ օրինի Ժողովոյ անգամայն մէջէն երկու-
գոյնը կը վարէ նոյն օրուան ատենապետու-
թեան պաշտօնը :

Սակայն խելքերնիս չի հասնիր թէ՛ նմա-
նօրինակ պարագայի մը մէջ ո՞վ է այն անդա-
մուհին որ ատենապետութեան պաշտօնը ըն-
դունի իբր ամենէն երկուգոյնը :

ԱՐԵՒ

Ա Յ Լ Ե Ւ Ա Յ Լ Ք

Ամերիկայի մէջ մեքենագործ մը երկա-
թուղեաց վրայ աշխատած միջոցին, անիւնե-
րուն տակ զո՛հ դացած էր, ուստի իւր ման-
կամարդ կինը դատ բանալով, երկաթուղեաց
ընկերութիւնը դատապարտուեցաւ 5000 տօ-
լար վճարել այդ որբեւայրիին, մինչդեռ ըն-
կերութիւնը նոյն դատարանէն դատապարտ-
ուած էր 15000 տօլար վճարել ուրիշ անձի մը,
որ յիշեալ երկաթուղեաց վրայ աշխատած մի-
ջոցին իւր մէկ ոտքը միայն կորսնցուցած էր :
Իկնը, այս անիրաւութիւնը տեսնելով
սխաւ բողոքել :

— Ինչու համար, կը գոչէր, մէկ ոտքի
համար 15000 տօլար, միթէ՛ մէկ ոտքի կո-
րուստը, ամբողջ անձի մը կորուստէն եւա-
պատիկ աւելի կ'արժէ :

Ամերիկայի դատաւորը սա խելոցի բա-
ցատրութիւնը տուաւ անոր :

— Այս դատաւճիւրը ըսաւ, շատ արդա-
րացի է. այն մարդը որ այսօր միայն մէկ ոտ-
քով մնաց, իւր կորսնցուցած միւս ոտքին տեղ
չի պիտի կրնայ լեցնել և ոչ իսկ 15000 տօ-
լարով, մինչդեռ դու 5000 տօլարով կարող
ես ուրիշ ամուսին մը գտնել, թերեւս կորսն-
ցուցած էդ աւելի աղէկ մը :

Օր մը Վիկտոր Հիւօ իւր ննջելու սենեկին մէջ, հանուելու միջոցին դիտմամբ 10 փրանքնոց մը գետին կը ձգէ, որ գլորելով կ'երթայ մահճակալին տակ կը կորսուի:

Երկրորդ օրը, սպասուհին զայն գտնելով իրեն կը վերադարձնէ:

— Պարոն, կըսէ, այս տասը փրանքնոցը Ձեր անկողնոյն տակէն գտայ:

— Շատ լաւ, աղջիկս կը պատասխանէ Հիւօ, քեզի թող ըլլայն այդ ստակը, հաւատարմութեանդ ի վարձատրութիւն:

Քսնի օր վերջ թշուառներու հեղեղը բաժնակալը հանած միջոցին դարձեալ 20 փրանքնոց մը կը ձգէ գրպանէն, բայց տեսնելով որ սպասուհին զայն իրեն չի վերադարձներ, կըսէ անոր:

— Քսնի փրանքնոց մը ձգեր եմ վրայէս, սենեկիս մէջ նայէ կարելի է գտնես:

— Արդէն գտայ զայն, պարոն:

— Դատար, հա ինչ ըրիր:

— Ձայն պահեցի հաւատարմութեանս ի վարձատրութիւն:

Դիմուրլէնցի որդին Բզշանըօք թագաւորը, ազահ չըսելու համար կըսեն թէ շատ անտեսադէտ անձ մ'էր:

Օր մը մուրացիկ մը իրեն ներկայանալով կը հարցնէ թէ՝ միթէ՞ ինք կ'ընդո՞նի այն ըսկըղունքը, թէ բոլոր աշխարհիս Միւսիւլմանները հաւասար եղբայր են իրարու:

— Անշուշտ կը պատասխանէ Բզշանըօք:

— Տէր արքայ, կըսէ մուրացիկը, քանի որ ամենքնիս ալ հաւասար եղբայր եմք, միթէ արդարութիւն է որ դուք այդքան գանձեր ունենաք և ես առանց դրամի մնամ, ուրեմն իբր հաւասար եղբայր՝ քու գանձէդ իմ բաժինս ալ ինչ որ է ինձ տուր:

Թագաւորը մեծ դժուարութեամբ 5-6 վարանոց արծողութեամբ դրամ մը հանելով գրպանէն մուրացիկին կուտայ:

— Ի՛նչ, կաղաղակէ մուրացիկը, այս է միայն ինձ ինկած բաժինը:

— Բարեկամ, կը պատասխանէ Դամէրլանի որդին, շուտ վերցուր այդ դրամը և մեկնէ նաեւ չըլլայ որ ուրիշին բան մը ըսես քիչ տուածիս նկատմամբ, վասն զի եթէ բոլոր Միւսիւլմաններն ալ աշխարհիս չորս կողմէն գալով, իբր հաւասար եղբայրք, իրենք ալ իրենց բաժինը պահանջեն ինձմէ, այն ատեն քեզի ինկած բաժինը տուածէս շատ աւելի նուազ պիտի ըլլայ:

ԿԵՍ ԳՈՂ

ՕՐԱՅՈՅՅ Տ. ԵՐԵՄԻԱՅԻ. — Գին 1 զուրուշ մէճիտ:

ՕՐԱՅՈՅՅ ԳՐԱՍ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ. — Գին 1 զուրուշ մէճիտ:

ՕՐԱՅՈՅՅ Ս. ԵՐՈՒՍԱՂԻՄԱՅ. — Գին 1 զուրուշ մէճիտ:

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՕՐԱՅՈՅՅ ՉԱՐԴԱՐԵԱՆԻ. — Գին 2 զուրուշ մէճիտ:

Կը ծախվին ամեն գրավաճառներու քով և Զարդարեան վաճառատունը:

Լոյսը լրագրավաճառաց և տուճի Պօղոս աղային քով ծախվելէն ետքը կը գտնուի նաև Ս. Ղուկասեանի գրատունը, Եէնի ճամբի Զիլնիկերէր ճատտէսի թիւ 2:

Օրթագիւղ ծխավաճառ Պօղոս աղայի խանութը:

Գին 1 զրշ. արծաթ

Լրագրոյս գրատեսեակը ֆրանսերէնի ու տոմարակալութեան դասեր կ'աւանդուին դռհացուցիչ պայմաններով:

ԱՐՏՕՆԱՏԻՐ

Հ. Վ. ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ

ԽՐԱԱԳԻՐ

ԽՐԱԱԳԻՐ-ՏԵՕՐԷՆ

Մ. ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ

Յ. Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 3. ԳԱՎԱՖԵԱՆ

Կ. Պօլիս. Մահմուտ-փաշա, Քիւրքճի-խան թիւ 7.